

Dialog mezi teologií a ostatními vědami

Jeho důležitost a jeho realizace

na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého

Eduard Krumpolc

1. DŮLEŽITOST TOHOTO DIALOGU

V dokumentu Mezinárodní teologické komise *Teologie dnes: Perspektivy, principy a kritéria* je věnována poměrně rozsáhlá pasáž otázkám dialogu teologie se světem (odst. II.6, čl. 51–58). Dokument tím navazuje na konstituci Druhého vatikánského koncilu *Gaudium et spes*, která je v něm vícekrát citována. Z obsáhlé šíře tohoto dialogu, která zahrnuje jak dialog ekumenický, tak i mezináboženský, ale především dialog se sekulární kulturou, tedy uměním, literaturou a vědami společenskými i přírodními, se světem ekonomiky i politiky, se chci ve svém příspěvku zaměřit na dialog mezi teologií a ostatními vědami, který je podle přání koncilu jedním z důležitých úkolů fundamentální teologie.

Zatímco dokument *Teologie dnes* zmiňuje tuto problematiku jen povrchně a stručně, konstituce *Gaudium et spes* se jí zabývá podrobněji v čl. 62, kde se mimo jiné říká:

Ať tedy věřící žijí v nejtěsnějším spojení s ostatními lidmi své doby a snaží se dokonale obeznámit s jejich způsoby myšlení a cítění, které se vyjadřují kulturou. Ať uvádějí v soulad poznatky nových věd a nauk i nejnovějších objevů s křesťanskou mravností a s křesťanským smýšlením, aby náboženský život a mravní poctivost šly u nich ruku v ruce s vědeckým poznáním a s nepřetržitým vývojem techniky; tím pak budou schopni posuzovat a vykládat všechny věci v plně křesťanském smyslu.

Teologičtí pracovníci v seminářích a na univerzitách se mají snažit, aby společně pracovali a radili se s lidmi, kteří vynikají v jiných vědách. [...] Tato spolupráce bude na velký prospěch při výchově těch, jimž je svěřena posvátná služba: budou tak moci našim současníkům lépe vysvětlit, co učí církve o Bohu, o člověku a o světě, takže přijmou jejich slovo ochotněji. Je dokonce žádoucí, aby mnoho laiků dosáhlo přiměřeného vzdělání v posvátných vědách a aby se jich mezi nimi našlo dost, kteří se věnují těmto studiím naplno, popřípadě i na vyšší úrovni. Aby však mohli svému úkolu dostát, je třeba přiznat věřícím, ať duchovním nebo laikům, náležitou svobodu bádání, myšlení a pokorného i statečného projevování názorů o věcech, ve kterých jsou odborníky.¹

¹ Citováno podle *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon, 1995, s. 236–237.

Z citovaného textu vidíme, že koncil klade na tuto problematiku velký důraz a zabývá se i jejími předpoklady, tedy otázkami, kdo konkrétně se má touto problematikou zabývat, a to i na profesionální úrovni, a jaké podmínky mají být k tomu vytvořeny.

2. KDO SE MÁ TÍMTO DIALOGEM ZABÝVAT

Je zřejmé, že koncil počítá pro plnění tohoto úkolu především s teologickými fakultami a s odborníky, kteří na nich působí. Na teologických fakultách to budou především katedry systematické teologie, ale také filosofie, biblických věd, církevních dějin, křesťanské výchovy, pastorální teologie a křesťanské sociální práce, které budou mít k tomuto úkolu blíže. Zvláštní poslání budou mít teologické fakulty, které jsou součástí univerzit, protože univerzita vytváří už svým samotným zřízením ideální prostředí pro dialog mezi různými vědními obory.

Cyrilometodějská teologická fakulta v Olomouci je součástí Univerzity Palackého, a má tedy velmi dobré vnější podmínky pro dialog s ostatními vědními obory, které jsou na dalších sedmi fakultách této univerzity pěstovány. Chci se tedy ve svém příspěvku zamyslet nad tím, jak se naše teologická fakulta dosud snažila vypořádat s naznačeným úkolem, co bylo v této problematice již uděláno a jaké máme ještě rezervy. Budu se zabývat především situací na Katedře systematické teologie, kterou vedu, a příspěvky ostatních kateder zmíním jen v té míře, v jaké jsou mi známy.

3. SITUACE V DOBĚ TOTALITY (1950–1989)

Je třeba předeslat, že naše teologická fakulta byla násilně umlčena (tj. uzavřena) komunistickým režimem v letech 1950–1989, což znamenalo čtyřicetiletý přerýv její kontinuity, kterou v tomto období jen velmi slabě suplovala Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta, která tehdy existovala pod státním dozorem nejdříve jen krátce v Praze a potom celá desetiletí v Litoměřicích. Pouze v letech 1968–1973 mohla fakulta v Olomouci opět působit, ale jen jako pobočka fakulty v Litoměřicích. Komunistický režim však z ideologických důvodů neumožňoval dialog mezi teologií a ostatními vědami, ba naopak se snažil teologické fakulty izolovat

od univerzitního prostředí, z něhož byly také formálně vyčleněny. Tak se stalo, že problematice dialogu mezi teologií a ostatními vědami se v době totality oficiálně nikdo nevěnoval.

Je však známo, že v oné době „existovala v Československu oficiální katolická církev, k níž ovšem ve skutečnosti z hlediska církve samé patřila i tzv. skrytá církev.“² Paralelní církevní struktury skryté církve nebyly kontrolovány státem, a mohly tedy plnit úkoly, jež samy považovaly za důležité. Mezi těmito strukturami to byla zvláště „podzemní“ teologická fakulta v rámci společenství (*koinótés*) založeného a vedeného knězem brněnské diecéze a později v utajení vysvěceným biskupem tohoto ramene skryté církve Felixem Maria Davidkem. Tato fakulta věnovala problematice interdisciplinarity mimořádnou pozornost. Sám biskup Davidek byl odborníkem v několika profesích a své studenty vedl k tomu, aby sledovali vývoj ve vědních oborech, k nimž měli sami blízko. Mnozí jeho žáci byli absolventy různých vysokých škol, takže pro ně byl tento úkol víceméně samozřejmostí, protože je k tomu nutil i jejich profesní růst v oboru, ve kterém pracovali.

4. SITUACE PO OBNOVENÍ FAKULTY V R. 1990

Když mohla být po pádu totality obnovena Cyrilometodějská teologická fakulta v rámci Univerzity Palackého v Olomouci, nebylo náhodou, že na Katedře systematické teologie se postupně objevili hned čtyři pracovníci ze struktur skryté církve, kteří byli už předtím odborníky v jiných oborech (dva elektrotechnici, jeden chemik, jeden lékař), což nebylo výjimkou ani na jiných katedrách (např. matematik na Katedře filosofie, doktorka přírodních věd na Katedře biblických věd). Naproti tomu na jiných fakultách naší univerzity se vyskytli odborníci, kteří měli hlubší zájem o teologii, nebo ji už také aspoň soukromě studovali. Tak se v první polovině 90. let vytvořila skupina zájemců o teologii a o mezioborový dialog, která se scházela pod vedením filosofa prof. Karla Flosse na naší fakultě jednou měsíčně v místnosti zvané „rotunda“, podle níž se tato setkání nazývala. Náplní každého setkání byl vždy referát na předem určené téma, připravený některým z účastníků, po jehož přednesení se

² D. DUKA – M. BADAL, *Bílá kniha církve s černou kapitolou*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 93.

k danému tématu diskutovalo. Po odchodu profesora Flosse z univerzity tyto schůzky přestaly, dialog mezi náboženstvím a přírodními vědami se však začal rozvíjet jiným způsobem.

V roce 1997 navázal spolupráci s Katedrou systematické teologie Ing. František Mikeš, Ph.D., který vedl chemické laboratoře v USA (Springfield, MA), měl však kromě chemie vystudovanou i teologii pod vedením zmíněného biskupa Davidka. Navíc absolvoval workshopy a výuku na Oxfordské univerzitě a na Centru pro přírodní vědy a teologii v Berkeley v Kalifornii, kde v roce 1997 získal certifikát pro výuku předmětu *Dialog mezi přírodními vědami a náboženstvím* a zároveň s tím i grant z Templetonovy nadace ve výši 10 tisíc dolarů s pověřením využít ho na některé univerzitě, kde bude tento předmět vyučovat. Nabídl tedy výuku tohoto předmětu naší fakultě, která ji přijala.³ Od akademického roku 1997/98 pak vedl odborné semináře na téma *Dialog vědy a náboženství I a II*, a to zčásti prezenčně (dojížděl dvakrát za semestr), zčásti distančně (když se vrátil zpět do laboratoří v USA), a to za použití internetu, listserveru a videokamery, což mu umožňovalo kontakt se studenty semináře i přes oceán, a to nejen písemný, ale i vizuální a auditivní. Těmito semináři, které pokračovaly i v následujících letech až do roku 2011, prošlo několik set studentů, a to nejen z naší fakulty, ale také, a to především, z jiných fakult univerzity. Po zaslání zprávy o průběhu seminářů do Centra teologie a přírodních věd v Berkeley získal Dr. Mikeš v roce 1999 další grant ve výši 2 tisíce dolarů pro další rozvoj této činnosti.

5. SITUACE PO ZALOŽENÍ CENTRA VAN v r. 2000

V roce 2000 získal Dr. Mikeš grant od evropské pobočky Templetonovy nadace ve výši 6 tisíc dolarů, což mu umožnilo zorganizovat na naší fakultě mezinárodní konferenci *Věda a náboženství 2000*, na které předneslo své přednášky 15 odborníků z Francie, Itálie, Kanady, Slovenska, Švédska, USA a z ČR. Dvoudenní konference se zúčastnilo téměř sto přihlášených účastníků, což byli převážně vyučující z různých

³ Žádost podpořila prof. Lenka Karfíková a schválil ji tehdejší studijní proděkan prof. František Kunetka.

fakult univerzity, studenti seminářů *Dialog vědy a náboženství* i další zájemci. Přednášky byly vydány tiskem ve formě sborníku.⁴

V předvečer této mezinárodní konference v roce 2000 bylo při Katedře systematické teologie založeno Centrum VAN (Centrum vědy a náboženství), které bylo umístěno nejprve v objektu Vyšší odborné školy Caritas na Náměstí Republiky 2 a po dvou letech bylo přestěhováno do budovy Univerzity Palackého na Purkrabské 2.⁵ Centrum bylo vybaveno z grantových prostředků několika počítači a knihovnou, což umožňovalo studentům seminářů *Dialog vědy a náboženství* zpracovávat své seminární práce, studovat příslušnou literaturu a být v kontaktu s vedoucím semináře, ať už přes internet, nebo při videokonferencích. Provoz Centra VAN byl v nepřítomnosti Dr. Mikeše zajišťován pověřenými studenty, kteří s ním spolupracovali.

V roce 2005 získal Dr. Mikeš mezinárodní výzkumný grant Interdisciplinární univerzity v Paříži „Globální perspektivy vědy a spirituality“⁶ ve výši téměř 39 tisíc euro, což mu umožnilo uspořádat na naší fakultě druhou mezinárodní konferenci pod názvem *Věda a náboženství 2005*, a to se čtrnácti referenty z Francie, Itálie, Slovenska, USA a České republiky. Konference se konala u příležitosti 50. výročí úmrtí P. Teilharda de Chardin, SJ, jehož životu a dílu byly také některé příspěvky věnovány. Po redakčním zpracování příspěvků byl opět vydán sborník z této konference.⁷

Podrobněji je o činnosti Centra VAN v letech 2000–2010 pojednáno ve sborníku k 20. výročí obnovení fakulty.⁸ V rámci činnosti Centra VAN a řešení výše zmíněného grantu bylo publikováno 17 písemných výstupů, předneseno 16 referátů na konferencích, z toho také 1 v Kanadě, 3 v Indii, 1 v Estonsku, 2 ve Francii a 1 na Slovensku. Mimoto bylo uspo-

⁴ *Věda a náboženství 2000: Od konfliktu k dialogu*, ed. F. Mikeš, Olomouc: Univerzita Palackého, 2004.

⁵ Aktivita Centra VAN byly od letního semestru 2011/12 vedením fakulty prozatímně pozastaveny.

⁶ Ze 150 uchazečů bylo vybráno 18 příjemců z 10 zemí, a to z České republiky, Číny, Taiwanu, Indie, Japonska, Jižní Koreje, Maďarska, Polska, Ruska, Slovenska a Rumunska.

⁷ *Věda a náboženství 2005: Teilhard, evoluce a globální spiritualita*, ed. F. Mikeš, Olomouc: Univerzita Palackého, 2008.

⁸ Srov. *Cyrlometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci v letech 1990–2010: 20 let od jejího obnovení*, ed. M. Pojsl, Velehrad: Historická společnost Starý Velehrad, 2010, s. 64, 101–102.

řádáno 15 přednášek pro veřejnost, 5 mediálních výstupů a 1 výstup pro Univerzitu třetího věku.⁹

Odborníci z naší fakulty se mezitím zúčastnili také jiných konferencí, pořádaných v ČR i v zahraničí a věnovaných problematice dialogu vědy a náboženství. Na těchto konferencích přednesli také své odborné příspěvky.¹⁰ Kromě toho byl pro fakultu zajištěn odběr prestižního zahraničního časopisu *Zygon*, věnovanému této problematice.

⁹ Tyto aktivity je možné si ověřit na virtuální stránce Centra VAN, tj. na adrese elabs.com/van.

¹⁰ Např. E. KRUMPOLC, *Teologie a přírodní vědy*, přednáška v rámci Akademického týdne CMTF 20. 9. 2001; E. KRUMPOLC, *Dialog vědy a náboženství včera a dnes*, přednáška na sympoziu k encyklice *Fides et ratio* na Teologické fakultě v Opole 9. 10. 2001; E. KRUMPOLC, *Antropický princip jako typické téma pro dialog mezi přírodními vědami a teologií*, přednáška na vědecké konferenci „Předpoklady a cíle dialogu teologů s přírodovědci“ na Teologické fakultě v Českých Budějovicích 8. 12. 2001; E. KRUMPOLC, *The Anthropic Principle as an Useful Topic for the Dialogue between Theology and Science*, přednáška na vědecké konferenci „And the Truth Will Make You Free: Theology and Science in Conversation in the Changing Contexts of Central and Eastern Europe“ na Evangelické teologické fakultě v Bratislavě 31. 1. 2003; E. KRUMPOLC, *Antropický princip a filosofie*, přednáška v rámci Akademických týdnů CMTF 20. 1. 2003; E. KRUMPOLC, *Antropický princip a teologie*, přednáška v rámci Akademických týdnů CMTF 23. 6. 2003; E. KRUMPOLC, *Antropický princip a problém zla ve světě*, přednáška na vědecké konferenci „Božia prozreteľnosť a zlo vo svete: problém teodícey“ na Evangelické teologické fakultě v Bratislavě 3. 5. 2006; E. KRUMPOLC, *Das Anthropische Prinzip und seine Bedeutung für Theologie*, přednáška na kongresu Evropské společnosti pro katolickou teologii na téma „Eager Longing of Creation: Interdisciplinary Theological Perspectives On Ecology and Economy“ v Limericku (Irsko) 22. 8. 2009; F. MIKEŠ, *Application of Cybernetics in Israeli Interreligious Dialogue*, přednáška na konferenci „Mathematics and Theology“ na Evangelické teologické fakultě v Bratislavě v r. 2002; F. MIKEŠ, *Creative Chaos and Strange Attractors: Explaining the Emergence of Novelities Under Totality and Finding New Impulses in Today's Czech Republic*, přednáška na interdisciplinární univerzitě v Paříži v r. 2005; F. MIKEŠ, *Nové výhledy z oblasti vědy a jejich důležitost pro náboženství a spiritualitu*, přednáška na 4. religionistické konferenci na Univerzitě v Pardubicích v r. 2005; F. MIKEŠ, *Chaos, Complexity and Emergence Theories – Providing Insight into Religion and Spirituality*, přednáška na Nehruově univerzitě v New Delhi v r. 2006; F. MIKEŠ, *Human Evolution viewed through Scientific Concepts of Chaos, Complexity and Emergence, and the Spiritual Visions of Teilhard de Chardin and Sri Aurobindo*, přednáška na Katolické univerzitě v Ružomberku v r. 2006; F. MIKEŠ, *Evil and Suffering in God's Creation? Evolution as a Template for better Understanding*, přednáška na vědecké konferenci „Božia prozreteľnosť a zlo vo svete: problém teodícey“ na Evangelické teologické fakultě v Bratislavě v r. 2006; F. MIKEŠ, *Aurobindo, Teilhard, and Evolutionary Mechanisms – Are Religions Frozen in their Evolution?*, přednáška na mezinárodním sympoziu o vědě, filosofii a náboženství v Kochi v Indii v r. 2008; F. MIKEŠ, *Does Life Have a Goal or Attractor? Views from Emergence Sciences, and Process Theology*, přednáška na XIV. evropské konferenci o vědě a teologii v Tartu (Estonsko) v r. 2012.

6. SOUČASNÝ STAV A VÝHLED DO BUDOUČNA

V současné době připravuje ThLic. Ing. František Mikeš, Ph.D., na Univerzitě Palackého kurz *Vybraná témata dialogu přírodních věd a křesťanství*, který bude součástí modulu mezioborových studií. Tato činnost je financována mezifakultním projektem POMEZI, jehož se účastní kromě naší fakulty ještě čtyři další fakulty Univerzity Palackého. K tomuto kurzu je také vytvářena nová distanční opora, která bude obsahovat výběr několika témat z přírodních věd, která mají dopad na určité oblasti teologie.

Na Katedře systematické teologie byly obhájeny některé diplomové, licenciátní a doktorské práce¹¹ z oblasti dialogu teologie a ostatních věd, přičemž doktorská práce *Antropický princip v dialogu mezi přírodními vědami, filosofií a teologií* byla po doplnění aktuálních informací vydána i knižně a odměněna cenou rektora za odbornou monografii v roce 2006.¹²

V roce 2009 uspořádala Katedra systematické teologie pracovní seminář nad knihou Richarda Dawkinse *Boží blud*, která vyšla v českém překladu a na kterou bylo třeba z hlediska teologie reagovat příslušnou kritikou. Seminář byl v rámci Univerzity Palackého přístupný všem zájemcům, studentům i vyučujícím, a byl navštíven převážně studenty i vyučujícími z Přírodovědecké a Filosofické fakulty. Kritické příspěvky přednesli dva vyučující z Katedry systematické teologie (prof. C. V. Pospíšil a Dr. E. Krumpolc), jeden profesor z Filosofické fakulty UP a dva pozvaní hosté z Husitské teologické fakulty UK.¹³ I když se diskuse s některými zastánci Dawkinsových názorů poněkud zadrhla, nabyla emotivní tón a musela být předčasně ukončena, měla beseda přesto svůj význam, neboť ukázala, že dovedeme odborně reagovat na protikřesťanské

¹¹ J. SCHREIBER, *Historie proměny vztahu vědy a náboženství od starověku k novověku a její některé důsledky pro dnešek*, diplomová práce, vedl Dr. E. Krumpolc, Olomouc 2001; A. HRAZDIL, *Pierre Teilhard de Chardin, nástin jeho vědecké dráhy*, diplomová práce, vedl Dr. F. Mikeš, Olomouc 2008; K. ŠÍPR, *Historický pohled na plánované rodičovství se zolaštním zřetelem na přirozené metody*, licenciátní práce, vedl doc. J. Beneš, Olomouc 2005; E. KRUMPOLC, *Il principio antropico nel dialogo tra scienza, filosofia e teologia*, doktorská disertace, vedl prof. K. Skalický, Olomouc 2002.

¹² E. KRUMPOLC, *Antropický princip v dialogu mezi přírodními vědami, filosofií a teologií*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2006.

¹³ Příspěvky těchto odborníků byly publikovány ve sborníku *K výzvě jménem „Boží blud“*, ed. C. V. Pospíšil, Praha: Pastorační středisko Arcibiskupství pražského, 2010.

výpady novodobého ateismu, který se odívá do vědeckého hábitu, ale přitom je filosoficky i teologicky naprosto nekompetentní.

V rámci Katedry filosofie a patrologie se dialogem s ostatními vědami zabývá především Dr. Petr Dvořák, který navázal spolupráci se známým anglickým teistickým filosofem Richardem Swinburnem a zorganizoval několik přednášek tohoto předního filosofa v Praze, které pak zpřístupnil na internetu.

Také další katedry naší fakulty rozvíjejí spolupráci s ostatními vědami, např. Katedra biblických věd s judaistikou, Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění s historií, archeologií a uměnovědnými obory, Katedra liturgické teologie se sakrální architekturou, Katedra křesťanské výchovy s psychologií a obecnou pedagogikou, Katedra pastorální a spirituální teologie se sociologií a religionistikou, Katedra křesťanské sociální práce se sociálními vědami apod.

Z výše uvedeného vyplývá, že naše fakulta vykonala v rámci výzkumu a publikace jeho výsledků v oblasti dialogu vědy a náboženství nezanedbatelný kus práce. K tomu, co bylo řečeno, že třeba připojit také skutečnost, že v rámci studia dějin české teologie byla zpracována problematika dialogu vědy a náboženství v komentované bibliografii dějin české fundamentální teologie v období 1800–2010¹⁴ a nově se připravuje publikace věnovaná reakci české katolické teologie v období 1850–1950 na problematiku výzev moderní kosmologie, biologie a antropologie.¹⁵

Také v pedagogické oblasti fakulta přispívá k plnění úkolu přípravy odborníků na teologii z řad laiků, a to tím, že převážná většina studentů teologických oborů je dnes tvořena především laiky, a to jak v bakalářských, tak i v magisterských a doktorských studijních programech. Roste také počet studentů z neteologických fakult, kteří si teologická studia zapisují jako svůj druhý obor, čímž se připravují na svou kariéru, v níž mohou uplatnit své teologické znalosti a vykonat cenné služby pro církev a křesťanství. Svou profesionalitou v jiných oborech a současnou znalostí katolické teologie budou schopni dále rozvíjet plodný dialog mezi teologií a ostatními vědami v duchu záměrů Druhého vatikánského koncilu i současného vedení církve.

¹⁴ Srov. E. KRUMPOLC, *Po stopách české fundamentální teologie v období 1800–2010: Komentovaná bibliografie*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2011.

¹⁵ Srov. C. V. POSPÍŠIL, *Zápolení o naději a lidskou důstojnost: Česká katolická teologie 1850–1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2014 (v tisku).

ZÁVĚR

V budoucnu by se měla fakulta dle mého názoru ještě více otevřít dialogu s ostatními obory, a to jak na poli výzkumu a jeho popularizace, tak i vzdělávání a výchovy. K tomu je ovšem třeba odborníků, kteří by měli příslušnou kompetenci, možnosti a podporu ze strany vedení fakulty i univerzity. Je otázkou, nakolik se podaří tyto podmínky zajistit ve stále náročnějších podmínkách, v nichž musí vysoké školy zápasit o svou existenci, ale na základě uvedených informací, církevních dokumentů a dosavadních iniciativ by nám všem mělo být zřejmé, že je velmi potřebné tuto problematiku dále rozvíjet a intenzivně se jí věnovat, pokud chceme, aby teologie měla i v budoucnu své pevné místo jak v rámci univerzity, tak i celé vědecké komunity.

**A Dialogue Between Theology and Other Sciences:
Its Significance and Implementation
at Sts Cyril and Methodius Faculty of Theology, Palacky University**

Key words: Dialogue; Theology; Other sciences; Theological faculty; University; Education of specialists; Methods of education

Abstract: On the basis of the document *Theology Today* issued by the International Theological Commission (ITC), as well as the document *Gaudium et spes* of the Second Vatican Council, the paper deals with the task of theological faculties to educate specialists for a dialogue between theology and other sciences. It analyses how Sts Cyril and Methodius Theological Faculty of Palacký University in Olomouc had been coming to terms with this role over the last fifteen years and how it would be suitable to develop these activities in the future.

Dr. Ing. Eduard Krumpolc, CSc., Th.D.
Katedra systematické teologie
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc